

Päivystystilanteiden opas

Helsinki

HÄTÄTILANNE

AIVOVERENKIERRONHÄIRIÖ (UUSI OIRE): puhe puuroutunut, ohimennyt puheentuotonhäiriö, ohimennyt puoliero raajassa, sekavuus, puoliero raajoissa, raajapuoliheikkous, suupieli roikkuu, näköhäiriö, päänsärky, pahoinvointi.

ELOTTOMUUS: ei reagoi, ei hengitysliekkkeitä tai harvoja, epäsäännöllisiä, äänekkäitä hengitysliekkkeitä → **SOITA 112. HUOM: Mikäli on DNR-päätös,** soitto omalle hoitajalle tai lääkäriille, ei 112.

HENGENAHDISTUS: äkillisesti alkanut, apuhengityslihakset käytössä, puhuu maksimissaan yksittäisiä sanoja, hengitystaajuus yli 25/min.

HYPERGLYKEMIA, kohonnut verensokeri: Verensokeri yli 25 mmol/l tai **HIGH** (mittarinäyttö), ja **OIREITA** (kuivumisen merkit, jano, väsymys, tajunnantason lasku, runsasvirtsaus).

HYPOGLYKEMIA, alhainen verensokeri: verensokeri alle 4 mmol/l ja lisäksi **voimakkaat oireet** tai **tajuton**.

KOURISTAMINEN: raajat ja vartalon lihakset kouristelevat, ei kontaktia.

MYRKYTYKSEN JA TAJUNNANTASON LASKU TAI MUU LÖYDÖS: insuliinit, verenohennuslääke, rauhoittavat lääkkeet, opioidit (vahvat kipulääkkeet), beetasalpaaja (esim. Bisoprolol), kalsium-salpaaja (esim. Amlodipin, Dilzem), neuroleptit (esim. Ketipinor, Risperdal), parasetamoli, NSAID-lääkkeet (mm. Burana ym.), digoksiini.

RINTAKIPU, EIKÄ 3 NITROA AUTA: äkillisesti alkanut, puristava, kylmähikinen, säteilee vasempaan käteen, lapojen väliin, leukaperiin.

TAJUTON: hengitysliekkkeitä, ilmavirtaus tuntuu, rannesyke tuntuu.

TRAUMA: ei pääse ylös, ei pysty varaamaan, mahdollinen virheasento tai päähän kohdistuva trauma ja **alentunut tajunnantaso**.

VITAALIHÄIRIÖ, NEWS-pisteet: yksittäisestä mittauksesta **3 pistettä** tai **yhteensä vähintään 4 pistettä** ja **poikkeaa lähtötilanteesta** → Kts. **News-[taulukko](#)**.

VOIMAKAS ALLERGINEN REAKTIO: ihon kuumatusta, punoitusta, pistelyä ja kutinaa, turvotusta kasvojen alueella, äänen käheys, yskänpuuskat, hengitys vinkuu, sydämen runsaslyöntisyys.

VOIMAKAS VERENVUOTO: haava, nenä, sukupuolialue, peräaukko.

TARKASTA ABCDE:

A: ilmatie
D: tajunta

B: hengitys
E: tarvittaessa ihon paljastaminen

C: verenkierto

HOIDA HOIDETTAVISSA OLEVA OIRE:

- Anna **rintakipuun** tarvittava nitro
- Anna **hengenahdistukseen** tarvittava inhalaatio
- Anna **vaikeaan allergiseen reaktioon** EpiPen (voimakas turvotus, hengitys vinkuu)
- Anna **hypoglykemiaan** sokeripitoinen juoma, hunaja
- Tyrehdytä verenvuoto
- Estä lisäloukkaantuminen (anna **tarvittava kipulääke**, esimerkiksi parasetamoli)

HUOM: saattohoidossa olevan asiakkaan kohdalla konsultoi lääkäriä

KOTIHOIDOSSA
SOITA **112**

YMPÄRIVUOROKAUTISESSA YKSIKÖSSÄ KONSULTOI
LÄÄKÄRIÄ ERILLISEN OHJEEN MUKAAN

(Virka-ajan ulkopuolinen konsultointiohje kotihoidon ja ympärivuorokautisen hoivan henkilöstölle)

Konsultoitava tilanne

KEUHKOT (Vrt. SpO2 lähtötasoon)

- Hengitystaajuus hidastunut: 9–11 tai nopeutunut 21–24/min.
- Copd/astman paheneminen: SpO2 92–93, lisääntynyt oireilu ja lähtöarvo alentunut.
- Poikkeava löydös: SpO2 94–95 huoneilmalla (huomioi lähtötaso, onko periferia viileä?).
- Uutena oireena yskä tai märkäiset yskökset.
- Pitkittynyt yskä, erityisesti aamuisin ja öisin.
- Lievä hengenahdistus (rohina/vinkuna, pystyy puhumaan lyhyitä lauseita).

SYDÄN JA VERENKIERTO

- Ohimennyt rintakipu: päivittäin usein esiintyvä tai yksittäisenä päivänä.
- Sydämen epäsäännöllinen rytmi **uutena löydöksenä**.
- Nopea (91–130/min) tai hidas pulssi (41–50/min).
- Poikkeava verenpainelöydös (**HUOMIOI lähtötaso**): systolinen **matala** 91–110 tai **toistuvasti korkea eri päivinä**, yli 200 mmHg ja **lisäksi oireita** huimausta, väsymystä, päänsärkyä.
- Alaraajaturvotus molemmissa jaloissa ja paino noussut noin 2–3 kg/viikossa: ota paino, ota valokuva raajoista, onko kuoppaturvotusta? (**HUOM: infoa oma sairaanhoitaja virka-aikana**)

KUDOS / MUU

- Infektioepäily ja lämpö yli 38 tai 35,1–36: keuhkot, virtsatiet, kudosis (paikallinen kipu, punoitus, ihon kuumotus tai turvotus).
- Toispuoleinen alaraajaturvotus (ruusu, trombi).
- Myrkytys **oireeton** (lääkkeet, päihtyneet).
- Itsetuhoisuus tai sekavuus, käytösoireet, mielenterveydenhäiriö (äkillisesti, nopeasti lisääntynyt).
- **Hypoglykemia** (alhainen verensokeri): alle 4 mmol/l ja **lievät oireet** (ärtyisyys, hikoilu, nälän tunne, vapina): anna sokeripitoista ravintoa/juomaa → **konsultoi heti**.
- **Hypoglykemia** (alhainen verensokeri), paasto VS 4–6 mmol/l (vähintään 2 peräkkäisessä mittauksessa) → **konsultoi heti (mahdollinen insuliiniannoksen laskeminen)**.

- **Hyperglykemia** (kohonnut verensokeri): **yksittäinen paasto** VS yli 20 mmol/l (oireina mm. väsymys, jano, heikentynyt tajunnantaso, asetonin = alkoholin tuoksu hengityksessä) → **konsultoi heti**.
- Konsultoi **ei kiireellisesti** oma sairaanhoitaja **toimistolla/ seuraavana arkipäivänä**: verensokeri 15–20 mmol/l (kahdessa peräkkäisessä eri päivänä tehdyissä mittauksissa).

Traumat ym.

- Akuutti ommeltava haava: ota valokuva.
- Trauma: päässä kuhmu ja verenhennuslääke.
- Löydetty lattialta: ei virheasentoa ja asiakas vaikuttaa normaalilta, pystyy varaamaan.
- Kipu: käytä NRS-asteikkoa 0–10 (esimerkiksi pää, vatsa, raaja, korva).

Tarkasta
ABCDE-
ja
NEWS-
pisteet

ABCDE-menetelmä ja sen käyttö

JÄRJESTYS

A

= hengitystie

Toiminto:

- tarkista hengitystiet, onko auki
- onko ilmatie-estettä
- tarvittaessa avaa hengitystiet kohottamalla leukaa ja pääätä asiakkaan maatessa

B

= hengitys

Toiminto:

- tuntuuko ilmavirtaus
- laske hengitystaajuus/ minuutti
- korvin kuultavat äänet
- SpO2
- asento

C

= verenkierto

Toiminto:

- verenpaine, tarvittaessa toista
- laske rannesyke/ minuutti
- säännöllinen/ epäsäännöllinen
- lämpöraja

D

= tajunta

Toiminto:

- asiallinen/käytöksen muutos
- sekava
- levottomuus
- reagoi puheelle
- reagoi kivulle
- verensokeri

E

= iho,
paljastaminen

Toiminto:

- ihon lämpö
- lämpö
- kylmähikisyys
- ihomuutokset; mm. verenpurkaukset, rakkulat, haavaumat
- turvotukset
- virheasento kaatumisen yhteydessä

NEWS – Aikaisen varoituksen pisteytysjärjestelmä

Pisteet		3	2	1	0	1	2	3
A	Hengitys taajuus	≤ 8		9–11	12–20		21–24	≥ 25
B	Happi saturaatio (SpO2)	≤ 91	92–93	94–95	≥ 96			
B	Lisähappi käytössä		Kyllä		Ei			
C	Systolinen verenpaine	≤ 90	91–100	101–110	111–219			≥ 220
C	Syketaajuus	≤ 40		41–50	51–90	91–110	111–130	≥ 131
D	Tajunnan taso				Normaali			Poikkeava
E	Lämpötila	≤ 35.0		35.1–36.0	36.1–38.0	38.1–39.0	≥ 39.1	

Lähde: The Royal College of Physicians. National Early Warning Score (NEWS) 2: Standardising the assessment of acute-illness severity in the NHS. London: RCP; 2017; 1-77. © Sairaanhoidtajaliiton koulutus- ja kustannusyhtiö Fioca Oy, 2017.

Toimintaohje

Pisteytys	4 pistettä tai enemmän, tai yksittäisestä mittauksesta 3 pistettä (Huomioi asiakkaan keuhkosairaus SpO2-arvoa tulkittaessa)	Yhteensä 3 pistettä, tai vähintään 1
Riskiluokka	KORKEA RISKI	KOHTALAINEN RISKI
Toimintaohje	Kontrolloi poikkeavat vitaalit uudestaan	Kontrolloi poikkeavat vitaalit uudestaan
Ratkaisuehdotus	<p>Jos tulos edelleen sama: KOTIHOITO → soita 112 (HUOM: saattohoidossa konsultoi lääkäriä)</p> <p>.....</p> <p>YMPÄRIVUOROKAUTINEN YKSIKKÖ → Virka-aikana konsultoi välittömästi oma lääkäri. Virka-ajan ulkopuolella konsultoi lääkäriä erillisen ohjeen mukaan (Virka-ajan ulkopuolinen konsultointiohje kotihoidon ja ympärivuorokautisen hoivan henkilöstölle)</p>	<p>Jos tulos edelleen sama: konsultoi välittömästi oma sairaanhoitaja</p> <p>Jos virka-ajan ulkopuolella ei ole mahdollista konsultoida omaa sairaanhoitajaa, konsultoi erillisen ohjeen mukaan (Virka-ajan ulkopuolinen konsultointiohje kotihoidon ja ympärivuorokautisen hoivan henkilöstölle)</p>
Peruselintoimintojen seuranta	Toista tarvittaessa	Odotat ohjetta

ISBAR-raportointiohje konsultoitaessa asiakkaasta

1.

TUNNISTA

- Nimesi, ammatti, yksikkö
- Potilaan nimi, ikä ja henkilötunnus

2.

TILANNE

- **Syy raportointiin**

3.

TAUSTA

- Lyhyesti nykyiset sekä aikaisemmat oleelliset sairaudet, hoidot ja ongelmat
- Allergiat
- Tartuntavaara/eristys

4.

NYKYTILANNE

Raportoi:

- Vitaalielintoiminnot
  - A** Ilmatie
  - B** Hengitys, saturaatio
  - C** Pulssi, verenpaine
  - D** Tajunnan taso, kipu
  - E** Lämpötila, iho, väri, vatsa, virtsaneritys, ulkoiset, näkyvät merkit
- **Oleelliset asiat potilaan tilaan liittyen: muuttunut käytös**

5.

TOIMINTAEHDOTUS

Ehdota:

- Välitöntä toimenpidettä
- Tarkkailun lisäämistä
- Toimenpidettä
- Siirtoa toiseen yksikköön (Terveysasema/päivystyspoliklinikka)
- Hoitosuunnitelman muutos

Varmista:

- Kuinka kauan...?
- Kuinka usein...?
- Koska otan uudelleen yhteyttä...?
- Onko vielä kysyttävää?
- Olemmeko samaa mieltä?

Helsinki

Lokakuu/2020